

De afgelopen jaren spanden verschillende partijen zich in om het integraal kindcentrum (IKC) te stimuleren en een plek te geven in lokaal en landelijk beleid. Het project Andere Tijden (1999-2013) heeft het kindcentrum omarmd, Kindcentra2020 (2015) en de Taskforce samenwerking onderwijs-kinderopvang (2017) hebben plannen en voorstellen gepresenteerd. Er zijn verschillende handboeken, bijeenkomsten en scholingen voor het ontwikkelen van een IKC uitgebracht.

Volgens recent onderzoek van Van der Grinten e.a. (2019) profileert een kwart van de basisscholen en kinderopvangorganisaties zich als (integraal) kindcentrum. De laatste concrete telling van IKCs komt uit de monitor brede school (De Weerd ea, 2014). Toen waren er ongeveer 353 scholen die zichzelf IKC noemden. Op basis van de door de onderzoekers geformuleerde onderstaande criteria voor het IKC, bleven er maar 37 over:

1. De hele dag geopend
2. Bieden van onderwijs, opvoeding, ontspanning en ontwikkeling;
3. Realiseert een doorgaande pedagogische leerlijn door integratie van onderwijs en opvang
4. Wordt centraal aangestuurd

In het onderzoek van Van der Grinten is alleen gevraagd of scholen en kinderopvangorganisaties zichzelf profileren als kindcentrum. Er is niet getoetst of ze ook aan de gangbare criteria voor een IKC voldoen.

In de praktijk blijkt dat er ook een groep scholen en kinderopvangorganisaties is die zich IKC noemt, maar niet wezenlijk aan de kenmerken van een IKC voldoet, anders dan dat ze samen in een gebouw zijn onder gebracht en er enige mate van afstemming is. Bovendien zijn er ook veel kinderopvangorganisaties die zich 'kindcentrum' noemen zonder een IKC te vormen met een basisschool. De term kan dus ook tot verwarring en daardoor verkeerde antwoorden leiden. Onze voorzichtige schatting is dat er nu tussen de 1.500 en 1.800 kindcentra te vinden zijn¹. Met een grote mate van variëteit.

In dit whitepaper stellen we ons de vraag: hoe zal het IKC zich de komende tien jaar ontwikkelen? Welke ontwikkelingen zien we, wat kunnen we verwachten, en wat kunnen we verwachten in de komende tien jaar?

Een paar trends

Als we naar de ontwikkelingen in het veld kijken, dan zien we een paar trends.

1. Er worden bijna geen stand-alone scholen meer gebouwd. Als er een nieuwe school wordt gebouwd, gaat dat meestal in samenhang met opvang: voorschoolse voorzieningen (kinderdagopvang en/of peuteropvang) en/of buitenschoolse opvang.

¹ Dit aantal is een educated guess. In 2017 zijn er 1.039 schoolbesturen. Daarvan is 42% een éénpitter, 33% heeft 2-10 scholen en 24% heeft meer dan 10 scholen. Gemiddeld zien we in het veld schoolbesturen met een aantal IKCs, bijvoorbeeld twee tot drie. Als 10% van de éénpitters een IKC heeft: zijn dat er 43. Het totaal aantal besturen met twee of meer scholen is 591. Als we dat met gemiddeld 3 IKCs per bestuur vermenigvuldigen, komen we bij een voorzichtige schatting rond de 1500-1700 uit (43 éénpitters en 1773 IKCs van schoolbesturen met meerdere scholen; samen 1.816).

2. Meer samenwerking met speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs.

Op verschillende plekken zien we dat het SO en SBO meer samenwerking zoeken met het reguliere onderwijs, waardoor meer inclusieve voorzieningen ontstaan. Op sommige plaatsen is door passend onderwijs het aantal leerlingen in het SBO teruggelopen, wat een reden kan zijn om meer samenwerking te zoeken.

3. Meer bestuurlijke fusies tussen kinderopvang en schoolbesturen.

Als een kleine veenbrand zien we dat verschillende schoolbesturen en kinderopvang organisaties meer intensieve samenwerking zoeken, en dat bestendigen met een bestuurlijke fusie. De meest bekende is wellicht UN1EK in Vlaardingen, maar er zijn al verschillende andere fusies in het land. De redenen zijn vaak welbegrepen eigenbelang: efficiency, het creëren van een fiscale eenheid en strategische (markt) afwegingen.

4. Herschikking. Het dalende leerlingaantal is een aanleiding voor herschikking van voorzieningen voor onderwijs en opvang.

In heel Nederland is herschikking gaande. Ging het eerst met name om Twente, Limburg, Friesland en Groningen, inmiddels zien we ook in de Kop van Noord-Holland en bepaalde wijken in de grotere steden door demografische krimp de leerlingaantallen dalen. Scholen gaan zich meer profileren, bijvoorbeeld door IKC-vorming, of er wordt gekozen voor samenwerking en uitruil. Verschillende scholen (vooral in groeiwijken) zijn gehuisvest in een verzamelgebouw, met scholen van verschillende denominaties. Door uitruil tussen schoolbesturen kan er voor gezorgd worden dat er per gebouw één denominatie gehuisvest is, wat concurrentie tussen schoolbesturen in een krimpende markt vermindert en rust geeft. Voor uitruil en herschikking is wel politieke moed nodig. Herschikking en uitruil leiden evenwel vaak tot IKC vorming.

5. Het IKC in het VO. Verschillende IKCs kijken al verder dan 0-13 jaar. Zij maken ook plannen voor een uitbreiding naar voortgezet onderwijs, te beginnen bij de onderbouw.

Bij een beperkt aantal kindcentra bestaan plannen om het onderwijskundig model verder uit te breiden naar het voortgezet onderwijs. De overgang naar het voortgezet onderwijs wordt als onderbrekend ervaren. Vandaar ook de aandacht voor 10-14 jarigen scholen.

6. We zien een groeiende kloof tussen beleid en praktijk. De beleidsreactie op het rapport van de Taskforce (13 juli 2018) maakt duidelijk dat rijksbeleid en praktijk verder uit elkaar groeien.

Bijna alle adviezen die zijn gegeven door de Taskforce, worden gezien als een lokaal uit te werken taak. Terwijl het veld druk ontwikkelt en bouwt, blijft het kabinet onverstoort in haar standpunt dat er geen extra inspanning vanuit het rijk nodig is ter bevordering van IKCs. Daarmee lijkt er in het rijksbeleid ook een zekere ontkenning van de praktijk te zijn. Het rapport van de Taskforce had als doel om het IKC tot een van de onderwerpen in het regeerakkoord te maken, samen met het rapport van de initiatieven van Kindcentra2020, wat echter niet is gelukt.

7. Centrale leiding is een zoekproces

Het idee van één leidinggevende is ingegeven om het IKC slagvaardiger te maken. Maar in de praktijk blijkt het een hele opgave om zowel van de regelgeving, cultuur en inhoud in het onderwijs op de hoogte te zijn als die in de kinderopvang. Daarom is het een zoekproces om de leiding in een IKC goed te positioneren. In de praktijk zien we dan ook vaak een tweekoppig management, met een leidinggevende onderwijs en een leidinggevende kinderopvang, of een directeur IKC met daaronder leidinggevend voor kinderopvang en/of opvang.

8. Het IKC als uithangbord.

De website, het plan, het bord op de gevel geeft vaak een andere indruk dan de praktijk.

Als je een IKC gaat bezoeken zal blijken dat ieder IKC zo ongeveer uniek is, in organisatie, aanpak én mate van integratie. Veel kindcentra verschillen nogal van dat wat er in de handboeken staat en ook soms van dat wat er op de eigen website staat. De praktijk is weerbarstiger dan in handboeken en websites te vangen is, door de vele keuzes die gemaakt moeten worden bij het inrichten van een IKC, maar ook doordat lokale omstandigheden sterk bepalend zijn voor wat wel en niet mogelijk is. In het veld lijkt echter geen belangstelling voor een keurmerk IKC. Bij gebrek aan strikte inrichtingseisen, zijn er juist meer eigen keuzes te maken, passend bij de lokale situatie en behoeften.

In het ontwikkelperspectief van de kindcentra zijn we in een andere fase aan gekomen. De eerste IKCs gingen vanuit eigen initiatief aan de slag, pakten nieuwe ontwikkelingen op en maakten een IKC zoals zij dat voor zich zagen. Dit past bij hoe een vernieuwing van onderop vaak verloopt: een groep enthousiastelingen gaat onbevangen aan de slag: de vroeg adopters. Daarna volgt een middengroep, die meer overtuigd wil worden van de meerwaarde en de eigen opbrengsten ('kosten en baten' worden afgewogen). Zij willen vaak ook aangereikt krijgen hoe de verandering doorgevoerd kan worden. Daar passen handboeken, trainingen en kant en klare oplossingen voor belemmeringen bij. De IKCs die de afgelopen jaren zijn gestart, horen meer in die middengroep.

Hoe nu verder met het IKC?

Ondanks de ambivalenties in het beleid op landelijk niveau gaat de vorming van kindcentra in volle vaart door. Het gaat dan voornamelijk om de clustering van opvang en onderwijs. Een belangrijke reden is waarschijnlijk dat de samenleving veranderd is. De arbeidsparticipatie van vrouwen is de afgelopen 40 jaar behoorlijk toegenomen en er is meer behoefte aan opvang en aan een andere organisatie daarvan. Daarmee is het IKC een voorziening die bij deze tijd past. Sommigen vergelijken de opkomst van het IKC met de samenvoeging van kleuteronderwijs en lagere school in 1985. Het heeft de kenmerken van een structurele verandering. De onderlinge samenwerking tussen de opvang en het onderwijs kan, anders dan bij de invoering van de basisschool, van locatie tot locatie wel verschillen: er ontstaan er verschillende varianten. Ook de schoolbesturen gaan op verschillende manieren de samenwerking met de kinderopvang aan.

Onze stelling in deze whitepaper is dat het integraal kindcentrum zonder wet- en regelgeving zijn weg vindt en ook bestuurlijk een behoorlijke uitwerking zal hebben.

IKC speelveld: samenwerkingsvarianten als matrix voor de toekomst

Voorspellen is moeilijk, vooral als het de toekomst betreft². Maar als we tien jaar vooruit proberen te kijken, naar 2029, dan kunnen we op basis van de huidige ontwikkelingen wel een beeld schetsen.

We onderscheiden twee vormen van samenwerking: bestuurlijke samenwerking en inhoudelijke samenwerking (integratie). Als we de samenwerkingsvormen en de verschillende varianten van integratie met elkaar kruisen, ontstaat een matrix, een IKC speelveld.

De vorm en mate van bestuurlijke samenwerking is behoorlijk bepalend voor de ontwikkeling van het kindcentrum. Voor de bestuurlijke samenwerking onderscheiden we vier varianten:

1. Schoolbestuur met verschillende kinderopvang organisaties (soms zijn er wel drie per school)
2. Schoolbestuur met een preferred supplier (het schoolbestuur wil graag afspraken maken met één partij)

² Niels Bohr, Deens natuurkundige 1885 – 1962, een van de grondleggers van de kwantummechanica

3. Schoolbestuur met eigen kinderopvang (in een neven-stichting) – het schoolbestuur heeft in een nevenstichting een eigen opvangorganisatie, bijvoorbeeld omdat ze al peuterspeelzalen beheerde, of de opvang zelf wilden inrichten,
4. Een bestuurlijke fusie: een bestaand schoolbestuur en een bestaande kinderopvang gaan bestuurlijk fuseren.

Bij de inhoudelijke samenwerking onderscheiden we ook vier posities.

1. Back to back: de partners hebben eigenlijk nog geen samenwerking.
2. Face to face: de partners hebben een beeld van elkaar: men kent de professionals van naam en men weet wat de deskundigheid van de ander is.
3. Hand in hand: Er worden de eerste samenwerkingsactiviteiten ontplooid; er zijn gesprekken over een gezamenlijke visie
4. Cheek to cheek: De integratie is verder ontwikkeld, bijvoorbeeld door een eenduidige leiding, doorgaande lijnen en een meer sluitend ouderbeleid

Je zou kunnen stellen dat er ook nog een niveau integraal is: dit laatste niveau is eigenlijk op basis van de bestaande wet- en regelgeving nog niet mogelijk; op dit niveau gaan we er van uit dat er op een locatie één organisatie voor kinderen van 0-12 jaar ontstaat. Toch houden we dit integratieniveau in het oog, omdat dit voor veel organisaties zeker voor de toekomst de ambitie blijft.

Uit het eerder genoemde onderzoek van Van der Grinten e.a. (2019) over samenwerking tussen onderwijs- en kinderopvang weten we hoe vaak de bovenstaande vier posities voor samenwerking ongeveer voorkomen. De onderzoekers hebben net iets andere termen gehanteerd, maar het idee is hetzelfde. Hand-in-hand is de meest voorkomende samenwerkingsvorm, gevolgd door face-to-face. All-in-one, waar het bij IKCs om gaat, komt nog niet zo veel voor. Naarmate de samenwerking intensiever is, blijken er ook meer knelpunten te zijn. Dat zijn vooral knelpunten in verschillen in cultuur; wet- en regelgeving staat op de tweede plaats.

Tabel Samenwerking in percentages naar sector

	Stand alone	Face-to-face	Hand-in-hand	All-in-one	Niet in te delen
Basisscholen	7%	24%	41%	2%	26%
kov-organisaties	6%	27%	39%	5%	23%

Van der Grinten e.a., 2019, p. 28

Je ziet dat het grootste aandeel van de samenwerking zich bevindt op het niveau hand-in hand. Als je daar de all-in-one percentages bij optelt, dan loopt het aantal scholen en kinderopvangorganisaties dat intensief samenwerkt behoorlijk op.

Als we nu de bestuurlijke samenwerkingsvormen en de inhoudelijke samenwerking met elkaar kruisen, ontstaat de onderstaande matrix.

IKC matrix - bestuurlijke en inhoudelijke samenwerkingsvarianten

	Back to back	Face to face	Hand in hand	Cheek to cheek / integraal
Schoolbestuur met verschillende kinderopvang				
Schoolbestuur met preferred supplier				
Schoolbestuur met eigen kinderopvang (neven stichting)				
Bestuurlijke fusie				

In bovenstaand schema is back to back eigenlijk geen realistische vorm. Het wordt vaak genoemd als een nul-scenario. De voorzieningen zitten misschien wel onder één dak, maar werken op geen enkele manier samen.

Hoewel de percentages bij all-in-one / cheek to cheek nu nog vrij laag zijn en het aantal bestuurlijke fusies ook nog niet echt talrijk is, is de verwachting wel dat de ontwikkeling de komende jaren meer en meer die richting uit zal gaan. Er is de neiging bij zowel bij schoolbesturen als kinderopvangorganisaties om groter te worden uit het oogpunt van risico bestrijding. We verwachten dat meer besturen en kinderopvangorganisaties elkaar zullen opzoeken om strategische allianties te vormen.

Dat zal ook voortdurende herschikking te weeg brengen in het veld (verandering van partnerschappen). Er zullen dus meer samenwerkingsvormen komen zoals de preferred supplier, schoolbestuur met eigen kinderopvang of bestuurlijke fusie. In het schema betekent dat: hoe donkerder de arcering, hoe meer het op een IKC (zoals dat bedoeld is), begint te lijken.

Afwegingen die hierbij spelen zijn:

Schoolbesturen willen graag met één partner aan tafel om de opvang te regelen. Zoals gezegd worden schoolbesturen en kinderopvangorganisaties door fusies groter en ontwikkelen zich tot sterkere partijen. Het is dan efficiënter om met één kinderopvangpartij tot een zakelijk vergelijk te komen. Daarmee kan op bestuursniveau ook makkelijker vorm worden gegeven aan doorgaande lijnen. Een andere afweging die ook wel voorspeld was, is dat schoolbesturen ook een kinderopvang partij willen die past bij hun eigen levensbeschouwelijke overtuigingen. Ook daarin worden nieuwe keuzes gemaakt.

Kinderopvang aan de andere kant heeft er baat bij om een groter schoolbestuur als partner te vinden, niet alleen vanwege marktoverwegingen, maar ook vanwege de inhoudelijke afstemming. Het is ingewikkeld om als kinderopvang bij iedere locatie verschillende inhoudelijke en levensbeschouwelijke principes te hanteren (denk ook aan Dalton of Montessori).

Aan de andere kant moet hier, vanuit inhoudelijk perspectief, wel voorzichtig mee worden omgegaan door schoolbesturen en kinderopvangorganisaties als er al bestaande samenwerkingsrelaties zijn. In het verleden is vaak genoeg gebleken dat gedwongen samenwerking, zeker als daarvoor een al bestaande samenwerkingspartner aan de kant wordt gezet, niet bijdraagt aan draagvlak en integrale samenwerking op locatie. Betrokkenheid van de locaties zelf bij het besluiten tot preferred suppliers of bestuurlijke fusies vergroot het draagvlak daarvoor.

Over tien jaar verwachten we dat de laatste twee vormen (schoolbestuur met eigen kinderopvang of een bestuurlijke fusie) meer en meer toegenomen zullen zijn.

Laten we even goed doordenken wat dit zou kunnen betekenen.

Ten eerste brengt dit een behoorlijke strijd en herschikking van de voorzieningen met zich mee. Ten tweede zou je ook kunnen stellen dat het een interessante kleur aan de ontwikkeling geeft, omdat de kinderopvang daarmee in de sfeer van publieke dienstverlening is gekomen. De kinderopvang is een private voorziening (weliswaar met vergoedingen aan ouders van de overheid), maar de innige samenwerking met schoolbesturen zal niet alleen de schoolbesturen beïnvloeden (meer markt en klantgericht denken) maar zal kinderopvang (andersom) ook het idee kunnen geven dat ze onderdeel zijn van de publieke / maatschappelijke diensten. Dat zou een navrante ontwikkeling zijn, want wellicht is dat wel de enige goede oplossingsrichting zolang de kinderopvang niet formeel een publieke voorziening kan worden (immers, als daar politiek gezien al voor gekozen zou worden, zijn er vele miljarden nodig om de huidige investeerders/eigenaren 'uit te kopen'): Ten derde zou dit een uitwerking zijn van de ideeën van de Onderwijsraad (2008), die een paar jaar geleden al aangaf dat het een goed idee is als de voorschoolse periode onder regie van het onderwijs zou komen. Dit heeft de Onderwijsraad (2019) laatst nog eens bevestigd.

Er zijn nu kinderopvangorganisaties die samenwerking in een IKC niet zien zitten, omdat men zich in een ondergeschikte positie ziet geplaatst en zich overgeleverd voelt aan het onderwijs. Maar het onderwijs kan ook veel leren van de ondernemende houding van de opvang. Onderwijs en opvang zijn twee volwaardige partijen die ieder een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kinderen.

Onderzoek naar het IKC

Wat weten we eigenlijk van de bestaande IKC's? Naast het onderzoek van Van der Grinten (2019), en de voorloper daarvan, Kieft e.a. (2016) en De Weerd e.a., (2014) is er de afgelopen jaren maar op bescheiden schaal onderzoek gedaan naar het IKC.

Kuiten (2015) deed een (master) onderzoek naar de ontwikkeling van 21e eeuwse vaardigheden in integrale kindcentra. De vraag was: over welke kennis, vaardigheden en houding, dienen (toekomstig) medewerkers van een IKC te beschikken? Dit zou kunnen worden opgenomen in de curricula van de beroepsopleiding PW.

Uit het kwalitatieve focusgroep onderzoek bleek dat de aandacht van de PMer zich zou moeten richten op de gehele groep van 0-13 jaar, en niet alleen op kinderen van 0-6 jaar (de focus van PACT). Het ontbreekt PM-ers aan kennis van de ontwikkelingsfasen van oudere kinderen en aan het omgaan met een leerlingvolgsysteem. Daarnaast is meer aandacht nodig voor het ontwikkelen en aanbieden van betekenisvolle activiteiten (groepsoverstijgend). Als het gaat om nieuwe vaardigheden dan blijken vooral zelfregulering, kritisch denken, een flexibele houding en samenwerking nog te ontbreken in de opleiding. Ook een onderzoekende houding (probleemoplossend denken en handelen) vraagt meer aandacht. De respondenten vinden dat dit vooral in stages, casuïstiek en in lesaanbod aan de orde moet komen.

Antonides (2012) deed een op de Delphi methode geïnspireerd onderzoek naar de mening van ouders en medewerkers over het integraal kindcentrum. Hierbij is onderzocht welke omgevingsfactoren en ontwikkelingskenmerken effectief zijn. Dit onderzoek meet de samenhang tussen factoren of verklaringen die in de literatuur zijn gevonden en de meningen van ouders en medewerkers. 'Uit de literatuur kwam een model naar voren dat impliceerde dat een Integraal Kindcentrum een positieve invloed zou kunnen hebben op de ontwikkeling van kinderen. In dit onderzoek is de houding en mening van ouders en medewerkers ten opzichte van het gedachtegoed van het Integraal Kindcentrum gemeten. Deze gegevens zijn gebruikt om het model dat voortkwam uit de literatuur te testen en te onderbouwen. Een groot deel van het theoretisch model wordt onderbouwd door dit onderzoek.' (Antonides, 2012, p. 24)
Dit onderzoek meet meningen en geen daadwerkelijke effecten.

PACT onderzocht de PACT-proeftuinen (Doornenbal, e.a., 2017). Hierbij is gekeken naar de interprofessionele samenwerking tussen professionals bij kinderen van 0-6 jaar in acht proeftuinen in de periode 2015-2017. De PACT-proeftuinen zijn: KindCentrum De Aventurijn in Middelburg, Vensterschool Koorenspoor in Groningen, De Sterrenschool in Apeldoorn, Brede School Het Talent in Lent, Integraal KindCentrum Laterna Magica in Amsterdam, Brede School De Cedercampus in Hoorn en twee gemeentelijk proeftuinen in Almere en Eersel. Ze verschillen in organisatievorm, reikwijdte, doelstelling en de samenstelling van het team.

Er zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt, zoals een kwalitatieve casestudy, een monitor interprofessionele samenwerking en een enquête onder projectleiders.

De vragen richten zich op de vorm van de interprofessionele samenwerking, de merkbare en meetbare resultaten en de belemmerende en bevorderende factoren.

Een van de conclusies is dat interprofessionele samenwerking in de proeftuinen is toegenomen.

Er zijn echter wel randvoorwaarden:

- Eén taal en visie blijken van groot belang te zijn.
- Onderdak in één gebouw is geen garantie voor betere samenwerking, maar het helpt wel als men door één fysiek onderkomen elkaar gemakkelijk kan ontmoeten.
- Een 'trekker', een of meerdere spilfiguren in het netwerk, die de contacten leggen en onderhouden, zorgen voor ontmoetingen en uitwisselingen.
- De focus houden op de gestelde doelen, ook gedurende het proces van samenwerking.
- Directe betrokkenheid van gemeenten: initiërend, stimulerend en verbindend.
- Voldoende tijd en middelen. Daarnaast bleken professionals ook behoefte te hebben aan duidelijkheid over wel/niet continueren van de aanpak.

In het rapport worden de volgende adviezen gegeven:

1. werken aan een inclusieve speelleeromgeving voor jonge kinderen is een systeeminnovatie en dit vraagt lange adem.
2. het vraagt bestuurlijk commitment en handelen
3. het is belangrijk om een gedeelde pedagogische visie, en andere expertise toe te voegen, die passend zijn bij de lokale situatie
4. Een actieve betrokkenheid met de ouders (co-creatie) is van belang
5. Het langdurig volgen van innovatieve pedagogische praktijken gericht op een inclusieve speelleeromgeving is sterk aan te bevelen.

Opvallend in dit onderzoek is dat de doelstelling inclusie sterk wordt benadrukt. De genoemde proeftuinen staan niet specifiek bekend om hun inclusie opgave (i.c. mengen van kinderen met uiteenlopende ontwikkelingsuitdagingen: speciaal en regulier onderwijs).

Veen et al. (2019) onderzochten de vraag wat integrale kindcentra kenmerkt. Daartoe zijn tien kindcentra bevestigd op uiteenlopende kenmerken. Dit is een onderzoek in opdracht van het Kinderopvangfonds en het lijkt een voorbereiding op een ander onderzoek, namelijk een onderzoek naar de opbrengsten van Integrale Kindcentra. Het gaat om: het in kaart brengen en benoemen van kenmerkende aspecten van ikc's, aangedragen door voortrekker-ikc's, en grip krijgen op wat deze ikc's zien als de (gewenste) opbrengsten van hun manier van werken.

De volgende ikc's hebben aan het onderzoek meegedaan: Campus Columbus (Heerhugowaard), Laterna Magica (Amsterdam), Mondomijn (Helmond), ikc Van Kampen (Vlaardingen), Casa Montessori (Pijnacker), Het Talent (Nijmegen), De Kroevendonk (Roosendaal), De Sterrenschool (Apeldoorn), KindCentrum Eenrum (Eenrum) en Integraal Kind en Expertisecentrum (IKEC) (Hoorn).

In de conclusies worden deze waarnemingen opgesomd.

- Ikc's bieden een geïntegreerd aanbod voor 0 – 12 - jarigen
- Ikc's werken met een interprofessioneel team
- In ikc's werken partijen vanuit een gemeenschappelijke visie

- Ikc's zijn gericht op brede ontwikkeling
- Ikc's bieden een rijke speelleeromgeving
- Ikc's voorzien in gepersonaliseerd leren
- Ikc's zorgen voor een sterke verbinding tussen binnen- en buitenschools leren
- Ikc's bieden een veilige en vertrouwde leefomgeving
- Ikc's doorbreken klassikale structuren
- Ikc's verzamelen veel informatie over de kinderen
- Ikc's kiezen voor een sterke rol voor ouders
- Ikc's leren en ontwikkelen zich continu

Bij deze waarnemingen kan de kanttekening geplaatst worden dat er, met uitzondering wellicht voor de eerste twee punten, ook reguliere basisscholen of brede scholen zijn die hieraan beantwoorden. Op basis van deze criteria is er geen onderscheid te maken naar wel en niet IKCs. Andersom is het bijvoorbeeld ook niet zo dat alle IKCs voorzien in gepersonaliseerd leren of klassikale structuren doorbreken.

Een gemeenschappelijk onderliggend kenmerk is wellicht dat de verder ontwikkelde IKCs zich kenmerken door een ondernemende, innovatieve cultuur en zich naast de specifieke IKC-vorming ook op andere terreinen ontwikkelen.

De zoektocht naar de meerwaarde van de het IKC begint verdacht veel te lijken op de eerdere zoektocht naar de opbrengsten van de brede school, zoals onderzocht door Kruiter e.a. (2013). Na een longitudinaal onderzoek van drie jaar onder 40 brede scholen kon toen niet goed worden vastgesteld wat de effecten waren. Er waren wel kleine positieve effecten op het sociaal welbevinden, maar door de grote verschillen tussen de brede scholen kon niet duidelijk een effect op cognitief functioneren worden vastgesteld. OCW rapporteert hierover: 'Op basis van deze landelijke effectmeting kan worden vastgesteld dat leerlingen van brede scholen en leerlingen van controlescholen zich gemiddeld in hetzelfde tempo ontwikkelen op cognitief en sociaal-emotioneel gebied' (OCW, 2014).

In het recente rapport van Slot en Leseman (2019) wordt op basis van internationaal literatuuronderzoek beschreven wat werkt voor het ontwikkelen en leren van jonge kinderen (0-12 jaar). Dit rapport gaat vooral in op voorschools aanbod, en niet expliciet op de (mogelijke) effecten van IKCs. Wel wordt geconstateerd dat er internationaal bewijs is dat een hele-dag aanbod (een uitbreiding van het gewone 'schoolse' aanbod, zoals in verschillende IKCs al dan niet verplicht gebeurt) bij kan dragen aan de ontwikkelingskansen van kinderen. Daarbij is het belangrijk dat het aanbod toegankelijk is en van goede kwaliteit. Op basis van het eerder genoemde onderzoek van Kruiter constateren de onderzoekers dat hier in de Nederlandse situatie nog winst te behalen valt.

De meerwaarde van de brede school en het IKC moet meer gezocht worden in de nabijheid van verschillende professionals, het ondersteunen van een doorgaande lijn en het tegemoet komen aan de wensen van ouders.

Tot slot

De lobby van Kindcentra2020 en de Taskforce is misschien niet gelukt. Maar het kindcentrum zal zich verder blijven ontwikkelen en uitbreiden. Dat komt omdat het een voorziening is die past bij de maatschappelijke behoeften van deze tijd. Schoolbesturen en kinderopvang maken strategische keuzes.

We verwachten dat schoolbesturen meer en meer kinderopvang in eigen beheer zullen inrichten of bestuurlijke fusies zullen aangaan met kinderopvangorganisaties. Op die manier zullen kindcentra een meer publieke kleur krijgen.

Literatuur

Antonides, M. (2012). *Oriënteren op het integraal kindcentrum*, master thesis, Utrecht: Universiteit Utrecht

Doornenbal, J., Fukkink, R., Yperen, T. van, Balledux, M., Spoelstra, J., Verseveld, M. van (2017). *Inclusie door interprofessionele samenwerking, Resultaten van de proeftuinen van PACT*, Amsterdam: PACT / Kinderopvangfonds

Grinten, M. van der, Kieft, M., Kooij, D., Bomhof, M., Berg E. van den (2019). *Samenwerking in beeld 2. Basisscholen, kinderopvang en kindcentra: de stand van het land 2019*. Utrecht: Oberon

Kieft, M., Grinten, M. van der, en Geus, W. de (2016). *Samenwerking in beeld*. Utrecht: Oberon

Kruiter, J. m.m.v. Daan Fettelaar, D., Beekhoven, S. e.a. (2013). *De brede school in een veranderend tijdsgewricht Uitkomsten landelijke effectmeting 2009-2013*, Utrecht: Oberon/ Sardes

Kuiten, J. (2015). *Ontwikkeling van 21e eeuwse vaardigheden in integrale kindcentra (IKC). Een probleem-analytisch onderzoek naar de benodigde 21e eeuwse vaardigheden van een IKC medewerker en de implementatie daarvan binnen de curricula van de beroepsopleidingen*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam

Ministerie van OCW en SZW (2018). *Beleidsreactie Taskforce kinderopvang – onderwijs*: Den Haag: OCW / SZW

Ministerie van OCW (2014). *Brief aan de tweede kamer, Tweede Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 31 293, nr. 207, 1 juli 2014*

Onderwijsraad (2008). *Een rijk programma voor ieder kind*. Den Haag: Onderwijsraad

Onderwijsraad (2019). *Doorgeschoten differentiatie in het onderwijsbestel*, Den Haag: Onderwijsraad

Rozendaal, G. van, Vaes, M. (red). (2015). *Kindcentra 2020, een realistisch perspectief, van de regiegroep kindcentra 2020*. Kindcentra2020.

Slot, P. & Leseman, P. (2019). *Investeren in kinderen van 0-12 jaar. Bevindingen uit de wetenschap*. Den Haag, Het Kinderopvangfonds, in het kader van PACT voor kindcentra

Taskforce samenwerking onderwijs – kinderopvang (2017). *Tijd om door te pakken in de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang*, Den Haag: ministerie van SZW en OCW

Veen, A., Ledoux, G., Emmelot, Y., Gevers-Deynoot-Schaub, M. (2018). *Integrale kindcentra over wat hen kenmerkt*, Amsterdam: Kohnstamm Instituut

Weerd, M. de, Paulussen-Hoogeboom, M.C., Slotboom, S.T., Pol, S. van der, Krooneman, P.J. (2014). *Jaarbericht brede scholen en integrale kindcentra 2013*. Amsterdam: Regioplan.